

УДК 387:373.3.091.12.011.3-051

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЖИТТЄТВОРЧИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Олена Волик,

*Педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу
вищої освіти «Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради*

У статті розглядаються основні підходи та методи організації життєтворчості в закладах фахової педагогічної освіти. Проаналізовано значення цього процесу для майбутніх учителів, окреслено головні напрями організації життєвої активності та самореалізації студентів.

Ключові слова: життєтворчість, професійна освіта, педагогічна освіта, самоактуалізація, особистісний розвиток.

Постановка проблеми. Формування життєвих компетентностей у майбутніх учителів початкової школи є одним із ключових аспектів сучасної педагогічної освіти. Життєві компетентності охоплюють знання, уміння, навички й особисті якості, що допомагають учителям не тільки ефективно виконувати професійні обов'язки, адаптуватися до різних життєвих ситуацій. Це сприяє їхньому професійному розвитку й особистому щастю, забезпечує якість освіти для учнів і створює умови для особистісного та професійного зростання.

У зв'язку з реалізацією Концепції «Нова українська школа» останні роки сучасна початкова школа зазнала суттєвих змін, які характеризуються впровадженням сучасних інноваційних проєктів, форм, методів, засобів забезпечення освітнього процесу. У сучасного учня початкової школи має формуватися низка компетентностей, серед яких чільне місце посідають життєві.

Концепція «НУШ» представляє образ учня, який уміє розв'язувати проблеми, критично та креативно мислити, співпрацювати, вдумливо читати, ефективно спілкуватися, керувати власними емоціями, виявляти ініціативу, оцінювати ризики й ухвалювати рішення, логічно доводити думку, а отже бути готовим до життя та життєвого вибору [5, с. 1].

На основі цього перед українськими вчителями початкової школи постає завдання щодо створення школи, а від закладів фахової передвищої освіти – підготовки відповідного вчителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У колі уваги науковців завжди перебували питання життєвих компетентностей, життєтворчості, життєстійкості, серед яких: становлення життєтворчості особистості (О. Джура),

ретроспективний аналіз розвитку педагогіки життєтворчості (Ю. Антибура), формування культури життєтворчості особистості (Н. Богданова), розвиток життєтворчої компетентності сучасної людини (І. Єрмаков, В. Нечипоренко, Д. Пузіков) та інші [6, с. 302].

Життєтворчість можна визначити як процес самостійного формування індивідом власного життя, його осмислення та втілення. У контексті освіти життєтворчість сприяє розвитку професійних і особистісних якостей, які обумовлюють формування в майбутнього вчителя індивідуального стилю та методики викладання [7, с. 247].

Як зауважує І. Єрмаков, життєтворчість – особлива, вища форма виявлення творчої природи людини. Вона сприяє самостійному творчому вибору особистістю стратегії її життя, розробленню життєвих планів і програм, вибору та використанню засобів, необхідних для реалізації її індивідуального життєвого проєкту [3, с. 276].

Мета статті – розкрити стратегію розвитку життєтворчих компетентностей майбутніх учителів початкової школи в педагогічних закладах фахової передвищої освіти, дослідити ефективні методи цього процесу.

Виклад основного матеріалу. Стратегія – це загальний, недеталізований план, що охоплює довготривалий проміжок часу, спосіб досягнення важливої мети. Американські дослідники М. Альберт, М. Мескон, Ф. Хедоурі розуміють стратегію як детальний всебічний комплексний план, призначений для забезпечення здійснення місії організації і досягнення її цілей [4, с. 20].

Під стратегією розуміємо комплексний план організації освітнього процесу, призначений для забезпечення формування життєвих компетентностей майбутніх учителів початкової школи. Стратегія розвитку життєтворчих компетентностей у межах закладів фахової передвищої освіти полягає в підготовці майбутніх учителів до реалізації місії початкової школи. Місією початкової школи є різнобічний розвиток особистості відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі, життя в демократичному суспільстві [1, с. 13].

Отже, педагогічні заклади фахової передвищої освіти мають гарантувати якісну підготовку майбутніх учителів початкової школи, спроможних реалізувати місію нової української школи та ідеї школи життєтворчості. Організація життєтворчості в умовах таких закладів освіти потребує створення педагогічних умов, які забезпечують особистісний розвиток здобувачів, а комфортне освітнє середовище – відповідну атмосферу в закладі, де панує повага, довіра, підтримка. Це сприятиме розвитку життєвої активності студентів.

Важливими умовами організації життєтворчості як цілісного педагогічного процесу, характеристики окремих його складників, на нашу думку, є методи роботи, різні види навчальної діяльності (зокрема проєктна, волонтерська) та практичної підготовки, які використовуються в закладі освіти.

Упровадження різних видів навчальної діяльності, практичної підготовки забезпечує розвиток навичок роботи в команді, формування відчуття відповідальності, стратегічного мислення. Зі свого боку волонтерська діяльність є одним із потужних засобів життєтворчості, який сприяє розвитку гуманістичних цінностей і самореалізації завдяки допомозі іншим, дозволяє студентам зануритись у професію й усвідомити власні сильні сторони, які можна розвивати надалі.

Ці педагогічні умови уможливають формування життєвих компетентностей майбутніх учителів. До останніх відносимо соціальні, комунікативні компетентності, навички організаційні, управлінські, саморозвитку та рефлексії, емоційну стійкість, стресостійкість, творче та критичне мислення.

Саме ці компетентності впливають на здатність знаходити оригінальні рішення та застосовувати нестандартні підходи в навчальному процесі, працювати в команді, ефективно спілкуватися з колегами, батьками й учнями, виявляти емпатію та розуміння, планувати час, організовувати роботу, управляти ресурсами, підходити до проблем із різних сторін, уміти аналізувати інформацію, приймати обґрунтовані рішення та підвищувати ефективність навчання, проводити саморефлексію, оцінювати власні сильні та слабкі сторони, ставити цілі та розробляти шляхи їхнього досягнення.

Для досягнення високого рівня розвитку життєвих компетентностей у майбутніх учителів початкових класів під час навчальних занять та практичної діяльності бажано впроваджувати інноваційну діяльність. Поняття «інноваційна діяльність» стосовно освітньої системи – це розроблення нового змісту і нових методів навчання. Інноваційна діяльність в Україні передбачена Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». 13 січня 2024 року набрав чинності Закон України № 3534-IX, яким внесено зміни до законів України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (Документ 3534-IX, чинний, поточна редакція – Прийняття від 21.12.2023). Безперечно, інновації в освіті є закономірним явищем, динамічним за характером і розвивальним за результатами, їхнє запровадження дозволяє вирішити суперечності між традиційною системою і потребою в якісно новій освіті [2, с. 13].

Зауважимо, що в основі стратегії формування життєтворчих компетентностей майбутніх учителів початкової школи лежать методи, спрямовані на розвиток і професійне становлення майбутніх учителів початкової школи. Доцільними й ефективними виявилися рефлексивні, методи моделювання

життєвих ситуацій, організації освітньої діяльності (наставництво, коучинг), проєктного навчання, тренінги.

Серед рефлексивних – самоспостереження, написання есе про професійні цінності, обговорення у групах, де студенти можуть поділитися власними роздумами. Означене допомагає усвідомити власні цінності, ставлення до професії, знаходити шляхи подолання труднощів.

Метод моделювання життєвих ситуацій (ситуативні вправи, кейс-методи, рольові ігри й ін.) дозволяє студентам відчувати себе в різних професійних ситуаціях, навчає ухвалювати відповідальні рішення, сприяє усвідомленню власних життєвих пріоритетів.

Щодо сучасних методів організації освітньої діяльності, наголосимо на наставництві, коучингу. Наставництво з боку досвідчених педагогів сприяє особистісному та професійному розвитку студентів. Спільне вирішення завдань, обговорення викликів і проблем дозволяють їм отримати корисні поради та знайти власні життєві орієнтири. Метод коучингу допомагає розкрити потенціал здобувачів для досягнення ними високого рівня розвинутої життєтворчих компетентностей. Методичний супровід під час практичної діяльності (написання конспектів годин спілкування, пробних уроків, проведення навчальних занять / уроків, практика роботи в дитячих закладах оздоровлення і відпочинку, спостереження за роботою вчителя-класовода під час організації освітнього процесу в перші дні дитини у школі, переддипломна (безперервна) педагогічна практика), індивідуальні консультації, підтримка надають впевненості в пошуку інших шляхів розвитку та педагогічному зростанні, відмінних від традиційних.

Підвищення якості фахової передвищої освіти передбачає активне використання практичних занять та симуляцій. Вони дозволяють студентам моделювати реальні ситуації, з якими вони можуть стикатися у професійному житті у відпрацюванні навичок ефективного вирішення конфліктів, комунікації та управління класом.

Використання під час занять методу проєктного навчання розкриває нові можливості розвитку особистості, а робота над проєктами у групах дозволяє розвивати вміння співпрацювати, критично мислити, організовувати час і ресурси, досягати спільних цілей.

Також надаємо значення проведенню тренінгів для здобувачів освіти й викладачів закладу, які спрямовані на розвиток умінь розпізнавати та контролювати власні емоції, розуміти емоції інших, розкривати власні вміння та навички, визначати сильні та слабкі сторони, аналізувати ситуації, а також здатності до емоційної стійкості, схильності до самоаналізу, само-рефлексії, самоорганізації та саморозвитку.

Перелічені методи дозволяють викладачам ліпше зрозуміти здобувача освіти, розробити індивідуальну траєкторію його розвитку, врахувати потреби, можливості, запити.

Життєтворчість допомагає майбутнім педагогам визначитися із власними професійними орієнтирами, цінностями й усвідомлено приймати рішення, що сприяє самореалізації не тільки як вчителя, а й як особистості. Це робить процес навчання багатовимірним і ціннісно наповненим, що безпосередньо впливає на якість майбутньої професійної діяльності.

Висновки. Отже, створення педагогічних умов, а саме: комфортне освітнє середовище, сучасні методи роботи, різні види навчальної діяльності та практичної підготовки, які є складниками стратегії розвитку життєтворчих компетентностей майбутнього вчителя початкової школи, уможлиблюють здійснення важливого напрямку освітньої діяльності, а саме організації життєтворчості майбутніх педагогів.

Ефективність означеної стратегії вбачаємо у досягненні поставлених освітніх завдань щодо підготовки в педагогічних закладах фахової передвищої освіти майбутніх учителів початкової школи до реалізації місії початкової освіти.

Список використаних джерел:

1. Бібік Н. М. Нова українська школа: poradnik dla vchitelia. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
2. Дубасенюк О. А. Інновації в сучасній освіті. Інновації в освіті: інтеграція науки і практики : збірник науково-методичних праць. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 492 с.
3. Єрмаков І. Г. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: науково-методичний посібник. Запоріжжя : Центріон, 2005. 640 с.
4. Жаліло Я. Економічна стратегія як категорія сучасної економічної науки // Економіка України. М-во економіки та з питань європ. інтеграції України, М-во фінансів України, НАН України. 2005. № 1. С. 19–27.
5. Нова українська школа. Міністерство освіти і науки України : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 15.09.2024).
6. Сучасні інновації в реабілітаційній педагогіці (з досвіду роботи Хортицького навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру м. Запоріжжя). Запоріжжя : Прем'єр, 2002. 184 с.
7. Українська наукова школа психології життєтворчості: досягнення, проблеми та перспективи розвитку : ювілейний науково-методичний збірник / За ред. Л. В. Сохань та ін. Запоріжжя : Видавництво комунального закладу «Хортицький національний навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр» Запорізької обласної ради, 2013. 648 с.